

- א אניטה שלם נגד
1. טווינקו בע"מ
2. טווינקו סחר בע"מ
3. מנשה שלם

ב

בבית המשפט העליון

[13.12.2006, 23.12.2001]

ג לפני הנשיא (בדימ') א' ברק, המשנה לנשיאה א' ריבלין והשופטת מ' נאור

המערערת ובעלה, המשיב 3, נישאו בשנת 1970. לבני הזוג דירת מגורים אשר נרכשה על ידיהם אך נרשמה על שמו של המשיב 3 בלבד. המשיב 3 עבד כסוכן להפצת מוצרים המיובאים על ידי המשיבות 1 ו-2 (להלן: המשיבים). במהלך עסקיו, משך המשיב 3 שיקים לפקודת המשיבים, אשר חוללו על ידיו בחוסר פירעון. בהליכים שהתנהלו בלשכת ההוצאה לפועל לביצוע השיקים, נרשם עיקול בפנקס רישום המקרקעין על זכויותיו של המשיב 3 בדירה, בלא שהמערערת הייתה צד להליכים. על רקע הליכי ההוצאה לפועל למכירת הדירה, פנתה המערערת לבית המשפט לענייני משפחה בתובענה להצהרה כי היא בעלת מחצית הזכויות בדירה מכוח הלכת השיתוף. המשיבים התגוננו והגישו תביעה שכנגד שהופנתה נגד שני בני הזוג. לטענתם, אם זכאית המערערת לסעד המבוקש על ידיה, הרי שמכוח הלכת השיתוף היא חייבת גם בחובות הבעל. בית המשפט לענייני משפחה פסק, בין היתר, באשר לזכותו של צד שלישי להיפרע מנכסים משותפים, כי אין בהחלת חזקת השיתוף כדי למנוע מהנושים לגבות את החוב על ידי מימוש הנכס שעליו הטילו עיקול. מכאן כי הנושים זכאים להיפרע מחלקה של המערערת בדירה. ערעורה של המערערת לבית המשפט המחוזי נדחה. נפסק כי חוב, שבו שותפה בת הזוג מכוח הלכת השיתוף, ניתן לגבייה לא רק מן הרכוש ממנו נוצר החוב, אלא גם מרכוש אחר השייך למסת הנכסים המשותפים. מכאן הבקשה לרשות ערעור.

עמדתה העקרונית של המערערת היא כי זכותה בדירה, הנובעת מהלכת השיתוף בנכסים, עדיפה על זכות העיקול של הנושים, המאוחרת לה בזמן.

ד

בית המשפט העליון (מפי הנשיא (בדימ') א' ברק) פסק:

- א. (1) הלכת השיתוף שפותחה במשפט הישראלי משמיעה שיתוף בין בני הזוג בזכויות ובחובות שבידיהם (ג179).
- א (2) בנסיבות דנן, השאלה העיקרית הינה אם הלכת השיתוף בין בני זוג מטילה על בן זוג אחד אחריות כלפי צדדים שלישיים בגין חוב של בן הזוג האחר. המענה לשאלה זו מצוי בדיני השיתוף בין בני זוג, כפי שאלה עוצבו במשפט הישראלי (ג179-ד).
- ב. (1) הלכת השיתוף יוצרת מערכת דינים מיוחדת של יחסים רכושיים בין בני הזוג. תכניה יונקים מתחומים משפטיים שונים ומגוונים. היא פרי יצירה של בית המשפט, תוך הכלאה של דיני המשפחה בדינים האזרחיים הקיימים ויצירת דינים חדשים (ג179-ה).
- ג (2) הלכת השיתוף מביאה בחשבון את העקרונות המיוחדים המונחים ביסודם של דיני המשפחה, ואת היסודות המייחדים את מערכת היחסים שבין בני זוג. היא יוצרת הסדר כולל, ייחודי, שבעניינים מסוימים זהה ליחסים הרכושיים שבין זרים, ובעניינים אחרים – שונה מהם בשל אופיו המשפחתי (ג179-ה1).
- ד (3) מטבע הדברים, השתלבותו של הסדר זה בדיני הקניין ובדינים האזרחיים הכלליים מעוררת קשיים. קשיים אלה ניכרים במיוחד לעניין השפעתה של הלכת השיתוף על צדדים שלישיים. קשיים אלה טבעיים הם; קיומה של הלכה שיפוטית היוצרת הסדר ייחודי גורר חיכוך טבעי (ג179-ז).
- ה (4) הפעלתה של הלכת השיתוף מצויה בצומת הדרכים שבין המשפט הפרטי לבין דיני המשפחה. בהפעלתה של הלכת השיתוף יש לתת את הדעת, לבד מתכליות כלליות של המשפט הפרטי, גם לתכליות מיוחדות מתחום דיני המשפחה (ג179 – א180).
- ו. (1) הלכת השיתוף נועדה לקדם כמה תכליות חברתיות חשובות. התכלית האחת היא הכרה בחיי הנישואין כבחי שיתוף. חיי הנישואין מושתתים על יחסים מתמשכים של אהבה ונאמנות, של אמון הדדי, של שיתוף פעולה ותמיכה הדדית. הלכת השיתוף נותנת אפקט מלא לעובדת השיתוף גם ביחסים הרכושיים של בני הזוג. היא מאפשרת הנאה משותפת מיתרונות החיים ביחד, כמו גם נשיאה משותפת בקשייהם (ג180-ב-ד).
- ז (2) התכלית השנייה היא קידום השוויון בין בני הזוג. המשטר המשפטי של שיתוף ושל חלוקת הרכוש שווה בשווה בין בני הזוג בתום הנישואין מבסס שוויון בין שני בני הזוג ומגשים אותו (ג180).
- ח (3) הלכת השיתוף ניזונה מהתפישה כי בני הזוג תורמים באופן שווה לרווחת המשפחה. זאת, גם אם רק אחד מבני הזוג עובד ומשתכר מחוץ לבית, ואילו

- בן הזוג האחר מטפח את חיי המשפחה פנימה. הלכת השיתוף מייחסת ערך שווה לתפקידים השונים שמבצעים בני הזוג (180 – 181א).
- (4) התכלית השלישית של הלכת השיתוף מבקשת לשמר את האוטונומיה ואת הזהות העצמאית של כל אחד מבני הזוג. הלכת השיתוף לא באה לבטל את זהותם העצמית של בני הזוג בחיי הנישואין. לפיכך, גם במסגרת הלכת השיתוף מוכרים תחומי פעילות נפרדים שבהם משמרים בני הזוג את רצונם העצמאי ואת האוטונומיה האישית שלהם, ומממשים אותם (181ב-ה).
- (5) לבסוף, מרכז הכובד של הלכת השיתוף הוא לעת פירוק הקשר הזוגי. הלכת השיתוף מבקשת להעניק ביטחון כלכלי לכל אחד מבני הזוג לאחר פירוק הקשר, ולאפשר לו לעמוד ברשות עצמו. הבטחת הזכויות הממוניות של בני הזוג מפחיתה מתחים בחיי המשפחה סביב נושאים אלה. עם זאת, הלכת השיתוף לא נועדה להפעלה על בסיס יומיומי, כל עוד הנישואין מתפקדים ומתקיימים אמון ושיתוף פעולה בין בני הזוג. לא כל שכן, אין מקום לפירוק השיתוף כל עוד נמשך קשר הזוגיות. (181 – 182ב).
- (6) השאיפה להגשמת התכליות השונות, המחייבות איוון פנימי עדין, הביאה ליצירתו של משטר רכושי מורכב בין בני זוג, המתבטא בהלכת השיתוף (182ג).
- ד. (1) על פי הלכת השיתוף בזכויות, חזקה על בני זוג, המנהלים אורח חיים תקין ומאמץ משותף, כי הרכוש שנצבר מצוי בבעלותם המשותפת, זאת, אף אם הנכסים רשומים על שם בן הזוג האחד, או נמצאים בחזקתו הבלעדית (182ד-ה).
- (2) החזקה בדבר השיתוף בזכויות נלמדת מאופיים של חיי הנישואין. עם זאת, חזקה זו, המבוססת על הסכמתם המפורשת או המשתמעת של בני הזוג, ניתנת לסתירה (182ה-ו).
- (3) כדי לסתור את החזקה ולהוציא נכסים מסוימים מתחולתה של חזקת השיתוף, נדרשות ראיות כבדות משקל. הנטל הוא על הטוען לאי התקיימותה (182).
- (4) הלכת השיתוף בזכויות הוחלה על כל הנכסים של בני זוג. אין היא מוגבלת לנכסים "משפחתיים" בלבד. היא חלה גם בהתייחס לזכויות סוציאליות כפיצויי פיטורים, זכויות פנסיה, חיסכון בביטוח מנהלים וכיוצא בזה. היא כוללת גם נכסים עסקיים (183א).
- (5) השיתוף בנכסים העסקיים חל גם כאשר הבעל אינו משתף את אשתו בעסקיו ואף אינו מגלה לה אודותם (183ב).
- (6) הלכת השיתוף עשויה להיות כללית, מוגבלת או מצומצמת. היא כללית כאשר היא חלה על כלל הנכסים. היא מוגבלת כאשר היא חלה על סוג מסוים של נכסים, כגון נכסים שנרכשו במהלך הנישואין, ומוציאה נכסים מלפני הנישואין. היא מצומצמת כאשר היא חלה רק על נכס פלוני או על נכסים מסוימים, כגון בית המשפחה (183ד-ה).

- ה. (1) לצד הלכת השיתוף בזכויות מתקיימת גם הלכת שיתוף בחובות. לעניין דין חובות שטרם נפרעו, קיימת חזקה בדבר אחריות משותפת בין הצדדים לחובות שנוצרו מהרכוש המשותף, בין מנכסים "אישיים" ובין מנכסים "עסקיים", שנעשו בדרך הרגילה על ידי אחד מבני הזוג בתקופת קיומם של החיים המשותפים (1183-1).
- (2) חזקת השיתוף בחובות הינה חזקה מקבילה ומשלימה לחזקת השיתוף בזכויות. השיתוף בחובות משלים את השיתוף בזכויות ומשקף את התפישה, שלפיה השיתוף המשפחתי מתקיים לא רק בשעת רווחה, כי אם גם בשעת מחסור; בני הזוג שותפים הם לא רק לרווחים ולזכויות כי אם גם להפסדים ולחובות. כך עולה מכוונתם המשוערת של בני זוג, כפי שהיא עולה מחייהם המשותפים ומעמלם המשותף לקיומו ולקידומו של התא המשפחתי (184 – 185א).
- (3) החזקה בדבר שיתוף בחובות ניתנת לסתירה. יכולים בני זוג להסכים ביניהם שאחד מהם ירכוש נכס או ינהל עסק כלשהו באופן שהיא רכושו הבלעדי ועל סיכנונו בלבד (185ג).
- (4) בפסיקה גובשו כמה חריגים המקיים מעוקצה של הלכת השיתוף בחובות, ובכלל זה חובות בעלי אופי אישי מובהק; חובות שנוצרו מהוצאות על רכוש נפרד; הוצאות אשר נעשו תוך כדי הפרת נאמנות, למשל לשם החזקת מאהב או מאהבת (185ג-ד).
- (5) כבהלכת השיתוף בזכויות, כך גם באשר להלכת השיתוף בחובות: נטל ההוכחה כי חוב מסוים יוצא מתחולת השיתוף בחובות הוא על הצד הטוען זאת (185ה).
- ו. (1) גישת היסוד לעניין הלכת השיתוף הינה כי ביסודה מונח הסכם (מפורש או משתמע) בין הצדדים. תוכנו הוא לשיתוף ביניהם בזכויות ולחובות. שיתוף זה מוצא מן הכוח אל הפועל באמצעות כללי המשפט הפרטי (186ג-ד).
- (2) ניתן לראות בכל אחד מבני הזוג שלוח של האחר. לשם כך צריך שתהא הסכמה מיוחדת. חיי השיתוף אינם יוצרים שליחות, כמשמעה בחוק השליחות, התשכ"ה-1965, ואינם יוצרים שותפות ביניהם, כמשמעותה בפקודת השותפויות [נוסח חדש], התשל"ה-1975, כי אם שותפות בזכויות ובחובות (186ד-ה).
- (3) ההבדל בין השניים הוא ניכר. בשותפות, כל שותף הוא שלוח של השותפות ושל שאר השותפים. כל שותף מזכה ומחייב את השותף, וכל שותף אחראי יחד ולחוד עם שאר השותפים בכל החיובים שהשותפות חבה בהם. מערכת דינים זו אינה חלה על שותפות בזכויות ובחובות שאינה שותפות מסחרית (186ה-1).
- (4) מטרתה של הלכת השיתוף נבדלות ממטרות הדין המסחרי הרגיל. הלכת השיתוף אינה צריכה להטיל על בני הזוג מעין שותפות עסקית כפויה עקב נישואיהם (187א-ב).

- ז. (1) זכות או חובה, הנתונה על פי הדין הכללי בידי בן זוג אחד – כגון שהוא קנה מצד שלישי מקרקעין, מיטלטלין או זכויות – מועברת במחציתה לבן הזוג השני. העברה זו נעשית בדרכי העברה הרגילות של המשפט הפרטי. פעולתה של העברה זו משתנה, כמובן, על פי טיבה של הזכות או החובה שנרכשה על ידי בן הזוג האחד (188ב-ג).
- א (2) כאשר בן זוג הרוכש במהלך חיי השיתוף מיטלטלין מצד שלישי, ההנחה היא כי, על פי ההסכם בין בן הזוג לבין הצד שלישי, הפך בן הזוג לבעל המיטלטלין. במועד שבו מתגבש השיתוף מכוחו של ההסכם השיתוף בין בני הזוג, עוברת הבעלות במחצית המיטלטלין לבן הזוג האחר. (188ג-ד).
- ב (3) כאשר בן זוג מעמיד הלוואה לצד שלישי או נטל הלוואה ממנו, אזי בהתגבש השיתוף מכוחו של ההסכם השיתוף, עוברות הזכויות והחובות לבן הזוג האחר. העברה זו נעשית על פי הוראות חוק המחאת חיובים, התשכ"ט-1969 (188ז-ט).
- ג (4) כאשר נכס מקרקעין נרשם על שמו של בן הזוג שרכש אותו ולא על שם שני בני הזוג, התגבשות השיתוף בין בני הזוג מכוחו של ההסכם אין בכוחה להפוך את בן הזוג האחד לבעל הקניין. לשם כך נדרש רישום שמו במרשם. (189ז – 190א).
- ד (5) זכותו של בן זוג אחד במקרקעין שרכש בן הזוג האחר היא זכות מעין קניינית. נושה של בן הזוג שעל שמו רשום הנכס אינו זכאי לעקל את הנכס. אם בן הזוג הרשום עושה עסקה בנכס עם צד שלישי, מתנגשת זכותו של הצד השלישי עם זכותו של בן הזוג שאינו רשום. פתרון ההתנגשות הוא על פי דיני העסקאות הנוגדות (190א-ב).
- ה. (1) בשאלות מהו המועד שבו מתגבש השיתוף בזכויות ובחובות בין בני הזוג ומהו המועד שממנו מוענקת זכות לצד שלישי כלפי בן הזוג האחר, ואשר בו מועברת לבן הזוג האחר זכות כלפי צד שלישי, תיתכנה שלוש גישות אפשריות (190ג-ד).
- ה (2) על פי הגישה האחת, בהתקיים אורח חיים תקין ומאמץ משותף, כל זכות וחובה, אשר בן זוג אחד רוכש במהלך הקשר ביניהם כלפי צד שלישי או כלפי כולא עלמא, מועברות מיד לבן הזוג האחר (190ד-ה).
- ו (3) גישה שנייה גורסת כי השיתוף בין בני הזוג אינו מלווה את חיי השיתוף באופן נמשך. על פי גישה זו, השיתוף מתגבש רק כאשר מתרחש במערכת היחסים בין בני הזוג אירוע קריטי המביא למשבר ביחסיהם או לסיום חיי השיתוף, ולצורך לגבש את דיני המשפט הפרטי בעניין השיתוף (190ה-ו).
- ז (4) גישה שלישית – גישת ביניים – גורסת כי יש להבחין בין נכסים בעלי אופי משפחתי מובהק, ובמרכזם דירת המגורים, לבין שאר הנכסים. לגבי הנכסים המשפחתיים, מתגבש השיתוף עם תחילתם של חיי השיתוף – כלומר, אורח

- חיים תקין ומאמץ משותף – והיא מלווה את בני הזוג באופן שוטף ונמשך (190 – 191א).
- (5) כל אחת מן הגישות מגשימה באופן שונה את התכליות שביסוד הלכת השיתוף. כל גישה גם משפיעה באופן שונה על היעילות העסקית ועל אינטרסים של צדדים שלישיים (191ב-ג).
- ט. (1) הגישה השלישית היא הראויה. גישת הביניים מבקשת לאזן בין הגנה על זכויותיהם של בני הזוג בנכסי המשפחה לבין הגנה על האוטונומיה, על היעילות העסקית ועל זכויותיהם של צדדים שלישיים. ככלל, הלכת השיתוף לפי גישה זו באה לידי ביטוי בעיקר בהתרחש אירוע דרמטי, כגון היקלעות חיי הנישואין למשבר. היא חותרת להעניק ביטחון כלכלי לבני הזוג היה ויתפרקו הנישואין. היא אינה באה להסדיר את ענייני הרכוש היומיומיים במהלך חיי הנישואין השוטפים (192 – 193א).
- ג. (2) הלכת השיתוף על פי גישת הביניים אינה משמיעה שיתוף מידי ומלא, ספציפי באשר לכל נכס ונכס, במהלך היומיומי של חיי הנישואין. היא אף אינה משמיעה ניהול משותף, ברמה היומיומית, של נכסי הרכוש המשותף. ב"מועד הקריטי" מתגבש השיתוף בכלל הזכויות והחובות. הוא מזכה כל אחד מבני הזוג במחצית מהזכויות שתחת השיתוף, לאחר פירעון החובות. השיתוף מתייחס למסת הנכסים כולה (194ב-ג).
- ד. (3) התגבשות השיתוף ופירוקו נעשים כמכלול שלם עם התרחשות האירוע הקריטי. במועד זה מופעל המשפט הפרטי, ומכוחו הופך בן הזוג השני לבעל נכסים או זכויות, לפי העניין (194).
- י. (1) דירת המגורים המשותפת של בני הזוג מחייבת התייחסות שונה מזו של כלל הזכויות והחובות של בני הזוג. לדירת המגורים שמור בדין מעמד מיוחד. דירת המגורים היא נכס הקשור באופן ישיר לנישואיהם של בני הזוג. הזכויות בו משפיעות באופן הדוק על רווחת המשפחה כולה – בני הזוג כמו גם ילדיהם (195א).
- ה. (2) יש לראות כל אחד מבני הזוג כבעל זכויות במחצית הדירה כבר במהלך חיי הנישואין. אין לחשוף את בן הזוג שאינו רשום לשלילת זכויותיו בדירת המגורים על ידי פעולה של בן הזוג האחר. דיספוזיציה בנכס זה צריך שתבצע על בסיס הסכמה משותפת (195ד-ה).
- ו. (3) הקביעה אודות השיתוף המידי בזכויות בדירת המגורים במהלך הנישואין מנביעה גם שיתוף מידי בחובות הקשורים ישירות בדירת המגורים. השיתוף בדירה מצמיח אחריות משותפת בין הצדדים לחובות שנוצרו בקשר לנכס המשותף. כל בן זוג אינו רק נהנה מהשיתוף בדירת המגורים. הוא גם נושא בעול חובות שנעשו בקשר לרכישת הדירה או שכירתה, לתחזוקתה, לאיזורה ולהוצאות השוטפות הנוגעות לה (195 – 196א).

- יא. (1) לגבי נכסים משפחתיים מובהקים, מתגבש השיתוף בהתמלא התנאים בדבר ניהול אורח חיים תקין ומאמץ משותף. לגבי כלל הזכויות והחובות (למעט הנכסים המשפחתיים המובהקים) מתגבש השיתוף "במועד קריטי" בחיי הנישואין (196ג-ד).
- א (2) ממועדים אלה ואילך מופעלת קונסטרוקציית השיתוף במשפט הפרטי. פועלו של השיתוף, שהתגבש מכוחו של ההסכם בין בני הזוג, משתנה על פי טיבה של הזכות או החובה שעליה התגבש השיתוף (196ד-ה).
- ב (3) עם גיבוש השיתוף, מחצית הזכות עוברת לידי בן הזוג השני. במיטלטלין ההעברה נעשית מכוחו של חוק המכר, התשכ"ח-1968. שני בני הזוג הם שותפים שווים בזכויות במיטלטלין. לעניין זכויות, ההעברה היא בדרך של המחאת זכות. שני בני הזוג זכאים כלפי החייב (196ה-ו).
- ג (4) עם גיבוש השיתוף ובהינתן הסכמת הנושה, מחצית החוב עוברת לבן הזוג השני. השיתוף בחובות מקים יריבות ישירה בין שני בני הזוג לבין הנושה. בהיעדר הסכמת הנושה, המחאת החבות אינה תקפה כלפיו, ולנושה זכות נגד בן הזוג שהתחייב כלפיו ישירות. אין הוא רשאי לתבוע את בן הזוג האחר. עם זאת, במערכת היחסים הפנימית בין בני הזוג, נוצרת התחייבות (אובליגטורית) של בן זוג אחד כלפי בן הזוג האחר ליטול על עצמו מחצית מן החבות (196ז-א).
- יב. (1) ממועד התגבשות השיתוף בנכס המקרקעין, זכותו של בן הזוג שאינו רשום במרשם היא זכות קניין שביושר. זכות זו פועלת כלפי כל אדם, למעט מי שרוכש זכות במקרקעין בתמורה ובהסתמך בתום לב על הרישום או מי שהינו בעל זכות נוגדת שפעל בתום לב ובתמורה והעסקה לטובתו נרשמה בעודו בתום לב (197ב-ג).
- ד (2) זכויות בן הזוג שאינו רשום כבעלים בנכס מקרקעין משותף מוגנות מול בעל התחייבות מאוחרת בזמן וגם מול נושה כספי של בן הזוג הרשום. נושיו של בן הזוג הרשום אינם רשאים לעקל את מחצית הנכס שבה יש לבן הזוג השני קניין שביושר (197ג-ד).
- ה (3) ככל שהדברים נוגעים לדירת המגורים, תום הלב של צד שלישי נשלל אם הוא ידע או עצם עיניו מלראות כי הנכס הוא נכס מגורים אשר חלה עליו הלכת השיתוף. על צד שלישי להניח כהנחת מוצא כי בני הזוג שותפים בדירת המגורים (197ד).
- ו (1) בנסיבות דנן, חיי הנישואין בין בני הזוג נמשכים ואין טענה כי הנישואין נקלעו למשבר או שהם עומדים בפני סכנה. מכאן שחיי הנישואין של המערערת ושל המשיב 3 לא הגיעו ל"מועד קריטי", שבו מתגבש שיתוף בכלל הזכויות והחובות שתחת הלכת השיתוף. חיי השיתוף של המערערת ושל משיב 3 מצויים בשלב שבו התגבש שיתוף בנכסים בעלי אופי משפחתי מובהק, ובמרכזם דירת המגורים, ובחובות שיש להם זיקה לנכסים אלה (197ז-א).

- (2) בנסיבות דנן, אין לחובו של המשיב 3 כל זיקה לנכסים משפחתיים מובהקים של המערערת ושל המשיב 3. מקורו של החוב נעוץ במערכת היחסים העסקית בין המשיב 3 למשיבים. המערכת העסקית תזכה את המערערת בזכויות ותחייב אותה בחיובים רק בהתגבש השיתוף הכללי בין בני הזוג, וזאת ב"מועד קריטי" בחיי הנישואין (198א-ב).
- (3) בטרם הגיע "המועד הקריטי" הזכויות מכוח היחסים בין המשיבים למשיב 3 אינן זכויות משותפות למשיב 3 ולמערערת והחוב אינו חוב משותף של שני בני הזוג. החוב הוא של משיב 3 לבדו (198ב).
- (4) בנסיבות דנן, זכותה של המערערת במחצית מדירת המגורים היא זכות קניין שביושר. נושיו של משיב 3, בעל זכות הקניין שבדין, אינם זכאים לגבות את נשייתם בתוך מחצית הדירה בה למערערת קניין שביושר. זכויותיה של המערערת בדירת המגורים מוגנות מפני עיקול מצד נושים כספיים של בן זוגה (198ד-ה).
- (5) (אליבא דשופטת מ' נאור): לעתים, בנסיבות קונקרטיות, השילוב בין כללי המשפט הפרטי לבין הלכות השיתוף בנכסים עשויים להביא לתוצאות שונות מן התוצאה שאליה הגיע בית המשפט במקרה זה (199א-ב).

חקיקה ראשית שאוזכרה:

- חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973.
- פקודת השותפויות [נוסח חדש], התשל"ה-1975.
- חוק השליחות, התשכ"ה-1965.
- חוק המכר, התשכ"ח-1968, סעיף 34.
- חוק המחאת חיובים, התשכ"ט-1969, סעיפים 1, 1א, 6.
- חוק המקרקעין, התשכ"ט-1969, סעיפים 7, 9, 10.

פסקי דין של בית המשפט העליון שאוזכרו:

- [1] בג"ץ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד מח(2) 221 (1994).
- [2] ע"א 1915/91 יעקובי נ' יעקובי, פ"ד מט(3) 529 (1995).
- [3] ע"א 3002/93 בן-צבי נ' טיטין, פ"ד מט(3) 5 (1995).
- [4] ע"א 806/93 הדרי נ' הדרי (דרחי), פ"ד מח(3) 685 (1994).
- [5] ע"א 300/64 ברגר נ' מנהל מס עיזבון, פ"ד יט(2) 240 (1965).
- [6] ע"א 630/79 ליברמן נ' ליברמן, פ"ד לה(4) 359 (1981).

- [7] ע"א 4374/98 עצמון נ' עו"ד רפ, פ"ד נז(3) 433 (2002).
- [8] ע"א 253/65 בריקר נ' בריקר, פ"ד כ(1) 597 (1966).
- [9] ע"א 135/68 בראלי נ' מנהל מס עזבון, פ"ד כג(1) 393 (1969).
- [10] ע"א 595/69 אפטה נ' אפטה, פ"ד כה(1) 561 (1971).
- [11] ע"א 3563/92 עזבון המנוח מאיר גיטלר נ' גיטלר, פ"ד מח(5) 489 (1994).
- [12] רע"א 964/92 אורון נ' אורון, פ"ד מז(3) 758 (1993).
- [13] ע"א 841/87 רון נ' רון, פ"ד מה(3) 793 (1991).
- [14] ע"א 122/83 בסיליאן נ' בסיליאן, פ"ד מ(1) 287 (1986).
- [15] ע"א 370/87 עזבון המנוחה מדג'ר נ' עזבון המנוח מדג'ר, פ"ד מד(1) 99 (1989).
- [16] ע"א 2280/91 אבולוף נ' אבולוף, פ"ד מז(5) 596 (1993).
- [17] ע"א 724/83 בר נתן נ' בר נתן, פ"ד לט(3) 551 (1985).
- [18] ע"א 4151/99 בריל נ' בריל, פ"ד נה(4) 709 (2001).
- [19] ע"א 1880/95 דרהם נ' דרהם, פ"ד נד(4) 865 (1997).
- [20] ע"א 633/71 מסטוף נ' עזבון המנוח מסטוף, פ"ד נו(2) 569 (1972).
- [21] ע"א 446/69 לוי, הנאמן על נכסי בצלאל גולדברג נ' גולדברג, פ"ד כד(1) 813 (1970).
- [22] ע"א 1967/90 גיברשטיין נ' גיברשטיין ואח', וערעור שכנגד, פ"ד מו(5) 661 (1992).
- [23] ע"א 677/71 דוד נ' דוד, פ"ד כו(2) 457 (1972).
- [24] ע"א 6557/95 אבנרי נ' אבנרי, פ"ד נא(3) 541 (1997).
- [25] ע"א 7442/97 עמית נ' עמית, פ"ד נד(4) 625 (2000).
- [26] ע"א 627/70 זאבי נ' זאבי, פ"ד כו(2) 445 (1972).
- [27] ע"א 592/79 שצקי נ' סייד, פ"ד לה(4) 402 (1981).
- [28] ע"א 29/86 אי.תי.אס נהיגה עצמית בע"מ נ' קרול, פ"ד מד(1) 864 (1990).
- [29] ע"א 541/74 פרמינסקי נ' סנדרוב, פ"ד כט(2) 253 (1975).
- [30] ע"א 2328/97 כוכבי נ' ארנפלד, פ"ד נג(2) 353 (1999).
- [31] ע"א 189/95 בנק אוצר החייל בע"מ נ' אהרונוב, פ"ד נג(4) 199 (1999).

- [32] רע"א 8672/00 אבו רומי נ' אבו רומי, פ"ד נו(6) 175 (2002).
- [33] ע"א 790/97 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' אברהם, פ"ד נט(3) 697 (2004).
- א**
- ספרים ישראליים שאוזכרו:**
- [34] אריאל רוזן-צבי יחסי ממון בין בני זוג (1982).
- [35] גד טדסקי מסות נוספות במשפט (1992).
- ב**
- [36] יהושע ויסמן דיני קניין כרך שני – בעלות ושיתוף (1997)
- [37] בנציון שרשבסקי דיני משפחה (מהדורה רביעית מורחבת, 1993).
- [38] מנשה שאוה הדין האישי בישראל כרך שני (מהדורה רביעית מורחבת, 2001).
- [39] שלמה לוי, אשר גרוניס פשיטת רגל (מהדורה שנייה, 2000).
- ג**
- [40] אהרן ברק חוק השליחות כרך א (1996).
- [41] מיגל דויטש קניין כרך א (1997).
- [42] שלום לרנר המחאת חיובים (2002).
- [43] חנוך דגן קניין על פרשת דרכים (2005).
- ד**
- [44] אריאל רוזן-צבי דיני המשפחה בישראל – בין קודש לחול (1990).
- מאמרים ישראליים שאוזכרו:**
- [45] חנוך דגן, קרולין ג' פרנץ "נכסי הנישואים" ספר מנשה שאוה: מחקרים במשפט לזכרו (אהרן ברק ודניאל פרידמן עורכים, 2006).
- ה**
- [46] שחר ליפשיץ "על נכסי עבר, על נכסי עתיד ועל הפילוסופיה של חזקת השיתוף" משפטים לד(3) 627 (2004).
- [47] אוריאל רייכמן "התוצאות הקנייניות של הלכת שיתוף נכסים בין בני זוג לאחר תחילת חוק המקרקעין, תשכ"ט-1969" עיוני משפט ו 289 (1978).
- ו**
- [48] דניאל פרידמן "חיובו של מי שאיננו צד לחוזה" עיוני משפט יג(2) 387 (1988).
- [49] משה דרורי "דירת בני הזוג בפסיקתם של בתי הדין הרבניים ושל בתי המשפט האזרחיים" שנתון המשפט העברי טז-יז 89 (התש"ן-התשנ"א).
- ז**

בקשה לרשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (סגן הנשיא השופט ח' פורת) מיום 31.10.2000 בתיק ע"מ 1017/00. הבקשה נדונה כערעור. הערעור התקבל.

א

ערן פלס, יהונתן שמש – בשם העותרת;
דן מאיר שלוש – בשם המשיבות 2, 3.

ב

פסק דין

הנשיא (בדימ') א' ברק:

ג

לאה וראובן הם בני זוג נשואים. ראובן מנהל עסק. במסגרת עסקו משך ראובן שיקים אחדים. הם חוללו על ידיו. נושיו פתחו בהליכי הוצאה לפועל נגדו. במסגרתם, הוטל עיקול על דירת המגורים של בני הזוג, הרשומה על שמו של ראובן. הלכת השיתוף חלה על כלל נכסיהם של ראובן ולא. מכוחה נתונות ללאה מחצית הזכויות בדירת המגורים. האם חבה לאה גם במחצית מחובו של ראובן ישירות כלפי הנושים?

ד

א. העובדות וההליכים

1. המערערת ובעלה (להלן: המשיב 3) נישאו בשנת 1970. לבני הזוג דירת מגורים, שרכשו בשנת 1990 (להלן: הדירה). הדירה רשומה על שם המשיב 3 בלבד. המשיב 3 עבד כסוכן להפצת מוצרים המיובאים על ידי המשיבות 1 ו-2 (להלן: המשיבים). במהלך עסקיו, משך המשיב 3 לפקודת המשיבים שיקים אשר חוללו על ידיו בחוסר פירעון. שיקים אלה הוגשו לביצוע בהוצאה לפועל בשנת 1994. בהליכי ההוצאה לפועל נרשם (ביום 27.4.1995) עיקול בפנקס רישום המקרקעין על זכויותיו של המשיב 3 בדירה בגין חוב המסתכם כיום בלמעלה מ-900,000 ש"ח. המערערת לא הייתה צד להליכים שהתקיימו בהוצאה לפועל.

ה

ו

ז

2. על רקע הליכי ההוצאה לפועל למכירת הדירה, הגישה המערערת (ביום 27.7.1996) תובענה, בדרך של המרצת פתיחה, להצהרה כי היא בעלת מחצית הזכויות בדירה מכוח הלכת השיתוף (תמ"ש 19570/97). המשיבים התגוננו והגישו תביעה שכנגד שהופנתה נגד שני בני הזוג. הם טענו כי אם זכאית המערערת לסעד המבוקש על ידיה, הרי שמכוח הלכת השיתוף היא חייבת גם בחובות הבעל. לפיכך, זכאים הם לממש את זכויות המערערת בדירת המגורים מכוח העיקול שנרשם על הדירה או מכוח חזקת השיתוף בחובות. על פי החלטתו של בית משפט השלום, הועבר ההליך לבית המשפט לענייני משפחה. בראשית הדיון (ביום 3.12.1998) הוסכם, כי יוצהר על זכות האישה להירשם כבעלת מחצית מן הזכויות בדירה מכוח הלכת השיתוף וכי הדיון המשפטי יצטמצם לשאלה אם קיימת חזקת השיתוף בכל הנוגע לחובותיו של הבעל ואם ניתן להיפרע מתוך חלקה של המערערת בדירה.

ב. פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה

3. בפסק דינו (מיום 5.12.1999) קבע בית המשפט לענייני משפחה (השופט צ' צפנט) כי התיק שלפניו, אשר משטר איזון המשאבים הקבוע בחוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973 (להלן: חוק יחסי ממון), אינו חל עליו, דורש הכרעה בשלוש שאלות. הראשונה, היקף השיתוף בזכויות בנכסים. בהשיבו על שאלה זו קבע בית המשפט כי יש להחיל על המשטר הרכושי של בני הזוג את הלכת השיתוף הכללית, המבוססת על איחוד מלא של משאביהם ואשר חלה על כל מה שיש ושייך להם. נדחה ניסיונה של המערערת לצמצם את הלכת השיתוף לדירת המגורים בלבד. נפסק כי מתקיימים כל היסודות הנדרשים לצורך החלתה של החזקה בדבר שיתוף כללי ומלא בנכסים, ללא כל הבדל בין דירת המגורים לרכוש עסקי. השאלה השנייה שנדונה היא אם חל שיתוף בחובות ומהו היקפו. נפסק כי, כפועל יוצא מהחזקה בדבר שותפות כללית בנכסים, קיימת גם חזקה בדבר שותפות מקבילה בחובות שנעשו בדרך הרגילה בתקופת השותפות, למעט חריגים שונים דוגמת הוצאה שהוצאה בהפרת נאמנות. בית המשפט הוסיף כי כאשר חיי הנישואין תקינים, ניתן לראות בכל הוצאה שעשה בן זוג, בניהול נכסי המשפחה או לצורכי הבית והמשפחה, הוצאה משותפת. נטל ההוכחה מוטל על הטוען להוצאת החוב מבין החובות המשותפים. במקרה שלפניו, נעשו החובות במהלך העסקים הרגיל של המשיב 3, בעסק שהיה מקור פרנסתה של המשפחה

א כולה. המערערת לא עמדה בנטל להוכיח הוצאת החוב העסקי מכלל החובות המשותפים. השאלה השלישית שבה הכריע בית המשפט הייתה זכויות צד שלישי להיפרע מנכסים משותפים. נפסק, כי אין בהחלת חזקת השיתוף כדי למנוע מהנושים לגבות את החוב על ידי מימוש הנכס שעליו הטילו עיקול. זכותם נובעת משני מקורות. האחד – שיתוף המערערת בחובות; השני – העיקול שהוטל על הנכס ונרשם בלשכת רישום המקרקעין. בית המשפט קבע כי השיתוף בחובות חל גם ביחסים "החיצוניים" שבין בני הזוג השותפים לבין צד שלישי. לדעתו, ניתן לגבות משני בני זוג, שעליהם חל משטר של שיתוף, חוב שנוצר על ידי אחד מהם בלבד כלפי צד שלישי. מכאן מסקנתו של בית המשפט כי הנושים זכאים להיפרע מחלקה של המערערת בדירה. לבסוף, נדחו טענות דיוניות של המערערת, שכוונו כלפי אי שיתופה בהליך שעל פיו נרשם העיקול על דירת המגורים. בית המשפט קבע כי ההליך לא נפתח כתביעה רגילה אלא החל בהליכי הוצאה לפועל לגביית שיקים שנחתמו ושחוללו על ידי הבעל בלבד. לא היה מקום באותו שלב לפתוח בהליך נגד האישה. כמו כן, הייתה רשאית המערערת להעלות בתביעה שכנגד כל טענת הגנה ראויה נגד החוב והעיקול.

ג. פסק דינו של בית המשפט המחוזי

ד 4. על פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה הגישה המערערת ערעור לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו. בפסק דינו (מיום 31.10.2000) דחה בית המשפט (סגן הנשיא ח' פורת) את הערעור. בית המשפט סמך ידיו על פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה ועל הנימוקים המובאים בו. נקבע, כי אין עוד ספק שהלכת השיתוף יכול שתחול גם לגבי נכסים עסקיים וגם לגבי חובות. עם זאת, לגבי החובות, ניתן להוכיח כי החוב המסוים שבו מדובר לא נוצר בעסק המשותף אלא הוא חוב בעל אופי אישי מובהק. נטל ההוכחה לכך רובץ על כתפי הטוען לאי שותפותו בחוב. במקרה שלפניו נפסק כי החוב כלפי המשיבים נובע במישרין מן העסק והוא אינו חוב אישי-פרטי-חיצוני של המשיב 3. בית המשפט הוסיף כי חוב שבו שותפה בת הזוג מכוח הלכת השיתוף ניתן לגבייה לא רק מן הרכוש שממנו נוצר החוב, אלא גם מרכוש אחר השייך למסת הנכסים המשותפים. לעניין זה, לא ראה בית המשפט הבדל אם הרכוש האחר הוא דירה או רכוש מסחרי אחר. לפיכך, כשם שחלקו של המשיב 3 בדירה אינו חסין בפני נושיו לגבי חובות מסחריים, כך גם חלקה של המערערת. בית המשפט הבחין

בין מצב שבו זכות בת הזוג בדירה נובעת מהלכת השיתוף לבין מצב שבו היא רשומה כבעלת מחצית הזכויות בדירה בספרי האחוזה. ייתכן שבמקרה האחרון, לא ניתן לחייבה בחוב בלי לשתפה בהליך שבו גובש החוב, אך אין זה המקרה הנדון. בית המשפט הוסיף כי אף שהמערערת לא הייתה צד להליכים המשפטיים שבהם נפסק חובו של המשיב 3, ניתנה לה מלוא האפשרות לכפור באותו חוב בהליך שהתנהל. בית המשפט דחה את טענת המערערת שלפיה השיתוף בנכס אינו נובע מהנישואין אלא מהשקעתה במימון רכישת הנכס. נקבע, כי אין לכך חשיבות במסגרת משטר השיתוף בנכסים.

ד. הטענות בערעור

5. על פסק דינו של בית המשפט המחוזי הוגשה לבית משפט זה בקשה לרשות ערעור. הוחלט (ביום 23.12.2001) ליתן רשות ערעור ולדון בה כאילו הוגש ערעור על פי הרשות שניתנה. המערערת טוענת כי אין היא שותפה בחובו של המשיב 3 (הבעל) למשיבים (הנושים). לדבריה, אין מקום לקבוע הלכת שיתוף כללית בחובות. אף אם תיקבע הלכת שיתוף כללית בחובות, ייתכן שחוב ספציפי אינו נכלל בשיתוף. כך הוא המצב בענייננו. אין מקום לקביעת בית המשפט לענייני משפחה, שלפיה מדובר בחוב עסקי רגיל, שכן היא טענה לאורך כל ההליכים כי מדובר בעסקה פרטית של בעלה. עמדת המערערת היא, אם כן, שאין היא צד לחוב של בעלה. לנוכח זאת, עמדתה היא כי זכותה בדירה, הנובעת מהלכת השיתוף בנכסים, עדיפה על זכות העיקול של הנושים – המאוחרת לה בזמן. המערערת מעלה גם טענות דיוניות נגד אי צירופה כצד להליכי הוצאה לפועל נגד הבעל. טענתה היא שבכך נפגעה זכות הטיעון שלה, שכן לא ניתנה לה הזדמנות להוכיח כי מדובר בעסקה חריגה, אשר לא נוצרה במהלך עסקיו הרגיל של המשיב 3, ובשל כך אינה שותפה בחוב שנוצר בגינה.

6. המשיבים סומכים ידיהם על פסיקת בית המשפט לענייני משפחה ובית המשפט המחוזי. לטענתם, טענת המערערת, כי לא הוכח שהחוב נוצר במהלך עסקיו הרגיל של המשיב 3, מועלית על ידיה בפעם הראשונה בהליך זה. היא עומדת בסתירה לטענות שהועלו על ידיה עד כה. אין מחלוקת כי החוב נובע במישרין מעסקו של הבעל אשר שימש לפרנסת המשפחה. כמו כן, הלכת השיתוף בחובות קורלטיבית להלכת השיתוף בזכויות, והמערערת לא עמדה

בנטל להוכיח כי החוב הנדון אינו משותף. באשר לאי צירופה של המערערת להליך שמכוחו הוטל העיקול, טוענים המשיבים כי ניתנה למערערת אפשרות מלאה לכפור בחוב, והיא לא עשתה כן. המשיבים מציינים כי טיעוני המערערת בדבר חוסר תום ליבם מועלים אף הם לראשונה. יתר על כן, השאלה שבמחלוקת אינה אם זכותה של המערערת מכוח הלכת השיתוף גוברת על זכות של המשיבים אשר הטילו עיקול. זאת, שכן גדר המחלוקת בתיק זה, על פי הסכמת הצדדים שקיבלה תוקף של החלטה, הייתה אם מול זכותה של המערערת בדירה עומדת גם חובתה מכוח הלכת השיתוף ואם ניתן לקזז ביניהן. בשל כך לא העלו המשיבים בבית המשפט למשפחה טענות המעידות על תום ליבם.

ה. הלכת השיתוף בין בני זוג

7. הלכת השיתוף שפותחה במשפט הישראלי משמיעה שיתוף בין בני הזוג בזכויות ובחובות שבידיהם. השאלה העיקרית הניצבת לפנינו הינה אם הלכת השיתוף בין בני זוג מטילה על בן זוג אחד אחריות כלפי צדדים שלישיים בגין חוב של בן הזוג האחר. המענה לשאלה זו מצוי בדיני השיתוף בין בני זוג, כפי שאלה עוצבו במשפט הישראלי. הלכת השיתוף בישראל היא פרי ההלכה הפסוקה. היא ביטוי מובהק ל"משפט מקובל" נוסח ישראל (ראו בג"צ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול [1], להלן: פרשת בבלי). הלכת השיתוף יוצרת מערכת דינים מיוחדת של יחסים רכושיים בין בני הזוג. תכניה יונקים מתחומים משפטיים שונים ומגוונים. היא פרי יצירה של בית המשפט, תוך הכלאה של דיני המשפחה בדינים האזרחיים הקיימים ויצירת דינים חדשים. הלכת השיתוף מביאה בחשבון את העקרונות המיוחדים המונחים ביסודם של דיני המשפחה ואת היסודות המיוחדים את מערכת היחסים שבין בני זוג. היא יוצרת הסדר כולל, ייחודי, שבעניינים מסוימים זהה ליחסים הרכושיים שבין זרים, ובעניינים אחרים – שונה מהם בשל אופיו המשפחתי. מטבע הדברים, השתלבותו של הסדר זה בדיני הקניין ובדינים האזרחיים הכלליים מעוררת קשיים. קשיים אלה ניכרים במיוחד לעניין השפעתה של הלכת השיתוף על צדדים שלישיים (ראו: ע"א 1915/91 יעקובי נ' יעקובי [2], להלן: פרשת יעקובי; ע"א 3002/93 בן-צבי נ' טייטן [3], בעמ' 16, להלן: פרשת טייטן). קשיים אלה טבעיים הם; קיומה של הלכה שיפוטית היוצרת הסדר ייחודי גורר חיכוך טבעי. עם חלק מן הקשיים עלינו להתמודד בערעור זה. הפעלתה של הלכת השיתוף מצויה בצומת הדרכים

שבין המשפט הפרטי לבין דיני המשפחה. בהפעלתה של הלכת השיתוף יש לתת את הדעת, לבד מתכליות כלליות של המשפט הפרטי, גם לתכליות מיוחדות מתחום דיני המשפחה. נעמוד עליהן בקצרה.

א

1. התכליות של הלכת השיתוף

8. הלכת השיתוף היא מכשיר משפטי שנועד להגשים מטרה חברתית. הוא יזון מתפישה חברתית של מוסד הנישואין, כקשר חופשי בין שני יחידים, המושתת על שוויון, שיתוף פעולה, ותמיכה הדדית. הוא מכוון להביא לצדק חברתי. הלכת השיתוף נועדה לקדם כמה תכליות חברתיות חשובות. התכלית האחת היא הכרה בחיי הנישואין כבחי שיתוף. חיי הנישואין מושתתים על יחסים מתמשכים של אהבה ונאמנות, של אמון הדדי, של שיתוף פעולה ותמיכה הדדית. הנישואין אינם רק שותפות במישור האישי, אלא גם שותפות כלכלית של כישורים יחסיים ותרומה יחסית, השייכים לשני בני הזוג. הלכת השיתוף נותנת אפקט מלא לעובדת השיתוף גם ביחסים הרכושיים של בני הזוג. היא מאפשרת הנאה משותפת מיתרונות החיים ביחד, כמו גם נשיאה משותפת בקשייהם. "השיתוף תובע מבני הזוג לחלוק עלויות וזכויות תוך הימנעות מחישוב דקדקני המבוסס על תביעת זכויות אישיות זה כלפי זה" (חנוך דגן וקרולין ג' פרנץ "נכסי הנישואים" [45], בעמ' 256, להלן: דגן ופרנץ; שחר ליפשיץ "על נכסי עבר, על נכסי עתיד ועל הפילוסופיה של חזקת השיתוף" [46], בעמ' 702–720). כדברי הנשיא מ' שמגר:

ב

ג

ד

ה

ו

"חזקת השיתוף היא ביטוי לאורח החיים הבין-אישי הנוצר לפי תפיסותינו ביחסים בין בני-זוג המקיימים משק בית משותף ומשלבים מאמציהם לכדי מערכת מאוחדת. [...] ברבות השנים נעלמים תחומי ההפרדה, והנכסים – יהא מקורם אשר יהא – הופכים 'לבשר אחד'" (ע"א 806/93 הדרי נ' הדרי (דרחי) [4], בעמ' 693, להלן: פרשת הדרי).

9. התכלית השנייה היא קידום השוויון בין בני הזוג. המשטר המשפטי של שיתוף ושל חלוקת הרכוש שווה בשווה בין בני הזוג בתום הנישואין מבסס שוויון בין שני בני הזוג ומגשים אותו. הלכת השיתוף ניוונה מהתפישה כי בני הזוג תורמים באופן שווה לרווחת המשפחה (ראו פרשת בבלי [1], בעמ' 229).

ז

היא משקפת את ההכרה בכך ששני בני הזוג תורמים, כל אחד בדרכו, לקיומם, לשימורם, לשגשוגם ולפיתוחם של חיי הנישואין המשותפים. זאת, גם אם רק אחד מבני הזוג עובד ומשתכר מחוץ לבית ואילו בן הזוג האחר מטפח את חיי המשפחה פנימה. הלכת השיתוף מייחסת ערך שווה לתפקידים השונים שמבצעים בני הזוג. היא מבטאת הכרה בתרומתה הכלכלית של עקרת הבית לרווחת המשפחה ולצבירת רכושה, היתה לתרומתו הכלכלית של הבעל באמצעות עבודתו (ראו: ע"א 300/64 ברגר נ' מנהל מס עיזבון [5], בעמ' 246, להלן: פרשת ברגר; ע"א 630/79 ליברמן נ' ליברמן [6], בעמ' 365).

10. שלישיית, הלכת השיתוף מבקשת לשמר את האוטונומיה ואת הזהות העצמאית של כל אחד מבני הזוג. מוסד הנישואין נתפש כקשר חופשי בין שני יחידים, תוך שמירת זהותם הנפרדת ופיתוח אישיותם העצמאית. הנישואין מבטאים שיתוף פעולה ושיתוף של אינטרסים, תוך שימור האוטונומיה של כל אחד מבני הזוג. הלכת השיתוף לא באה לבטל את זהותם העצמית של בני הזוג בחיי הנישואין. היא אינה מבקשת להפוך את הזוגיות למעין אישיות משפטית, המגלמת את מכלול זכויותיהם והתחייבויותיהם של בני הזוג ביחד. אמנם, חיי הנישואין הינם חיי שיתוף. אך הם חיי שיתוף של שני פרטים. אישיותם הנבדלת של בני הזוג אינה מתבטלת מפני מוסד הנישואין ואינה נבלעת בו. לפיכך, גם במסגרת הלכת השיתוף מוכרים תחומי פעילות נפרדים שבהם משמרים בני הזוג את רצונם העצמאי ואת האוטונומיה האישית שלהם (ראו דגן ופרנק [45], בעמ' 294–295), וממשיים אותם. על כן, הלכת השיתוף אינה שוללת את חופש ההתנאה של בני הזוג בשאלת המשטר הרכושי אשר יחול עליהם. אכן, "הכרה בריבונותם של בני-הזוג להתנות תנאים בעניין ההסדר הרכושי ביניהם עולה בקנה אחד עם הגישה הרואה בנישואין קשר חופשי בין שני יחידים, המותר בידם את הברירה לשמור על זהותם הנפרדת" (השופט א' ריבלין בע"א 4374/98 עצמון נ' עו"ד רפ [7], בעמ' 444, להלן: פרשת עצמון).

11. לבסוף, מרכז הכובד של הלכת השיתוף הוא לעת פירוק הקשר הזוגי. הלכת השיתוף מבקשת להעניק ביטחון כלכלי לכל אחד מבני הזוג לאחר פירוק הקשר, ולאפשר לו לעמוד ברשות עצמו (ראו: אריאל רוזן-צבי יחסי ממון בין בני זוג [34], בעמ' 21, להלן: רוזן-צבי; אוריאל רייכמן "התוצאות הקנייניות של הלכת שיתוף נכסים בין בני זוג לאחר תחילת חוק המקרקעין, תשכ"ט-1969"

[47], בעמ' 319, להלן: רייכמן). אמנם, להלכת השיתוף השלכות גם במהלך חיי הנישואין. הבטחת הזכויות הממוניות של בני הזוג מפחיתה מתחים בחיי המשפחה סביב נושאים אלה. הלכת השיתוף מקנה תחושת ביטחון כלכלי, התורמת לחיזוקו של קשר הנישואין. עם זאת, הלכת השיתוף לא נועדה להפעלה על בסיס יומיומי, כל עוד הנישואין מתפקדים וכל עוד מתקיימים אמון ושיתוף פעולה בין בני הזוג. התחשבות בענייני רכוש במהלך נישואין מתפקדים נתפשת ברגיל כבלתי ראויה. לא כל שכן, אין מקום לפירוק השיתוף כל עוד נמשך קשר הזוגיות (השוו ג' טדסקי מסות נוספות במשפט [35], בעמ' 135–136). הלכת השיתוף נועדה להבטיח את בן הזוג מפני אופורטוניזם של בן הזוג הנוטש. היא נועדה לפצות על הפגיעות כתוצאה מסיום מערכת יחסים ארוכה של אמון ושיתוף פעולה. בכך היא משמרת את החירות של כל אחד מבני הזוג לצאת מקשר כושל של נישואין, ובכלל זה בן הזוג התלוי כלכלית בבן זוגו. השאיפה להגשמת התכליות השונות, המחייבות איוון פנימי עדין, הביאה ליצירתו של משטר רכושי מורכב בין בני זוג המתבטא בהלכת השיתוף. נעמוד על עיקריו.

ז. השיתוף בזכויות והיקפו

12. על פי הלכת השיתוף בזכויות, חזקה על בני זוג, המנהלים אורח חיים תקין ומאמץ משותף, כי הרכוש שנצבר מצויי בבעלותם המשותפת (ראו, בין היתר: פרשת ברגר [5], בעמ' 245–246; ע"א 253/65 בריקר נ' בריקר [8], בעמ' 597, להלן: פרשת בריקר; ע"א 135/68 בראלי נ' מנהל מס עזבון [9], בעמ' 395–396; ע"א 595/69 אפטה נ' אפטה [10], בעמ' 566, להלן: פרשת אפטה; ע"א 3563/92 עיזבון גיטלר נ' גיטלר [11], בעמ' 494–495, להלן: פרשת גיטלר). זאת, אף אם הנכסים רשומים על שם בן הזוג האחד או נמצאים בחזקתו הבלעדית. החזקה בדבר השיתוף בזכויות נלמדת מאופיים של חיי הנישואין. עם זאת, חזקה זו, המבוססת על הסכמתם המפורשת או המשתמעת של בני הזוג, ניתנת לסתירה. כדי לסתור את החזקה ולהוציא נכסים מסוימים מתחולתה של חזקת השיתוף, נדרשות ראיות כבדות משקל. הנטל הוא על הטוען לאי התקיימותה (ראו: פרשת יעקובי [2], בעמ' 579; רע"א 964/92 אורון נ' אורון [12], בעמ' 763; רוזן-צבי [34], בעמ' 224–233).

13. הלכת השיתוף בזכויות הוחלה על כל הנכסים של בני זוג. כך, אין היא מוגבלת לנכסים "משפחתיים" בלבד (כגון דירת המגורים, רהיטים, מיטלטלי משק הבית והמכונית המשפחתית). היא חלה גם בהתייחס לזכויות סוציאליות כפיצויי פיטורים, זכויות פנסיה, חיסכון בביטוח מנהלים וכיוצא בזה (ע"א 841/87 רון נ' רון [13]). היא כוללת גם נכסים עסקיים (ראו: פרשת בריקר [8]; ע"א 122/83 בסיליאן נ' בסיליאן [14], בעמ' 294 ו-297, להלן; פרשת בסיליאן; ע"א 370/87 עיזבון המנוחה מדג'ר נ' עיזבון המנוח מדג'ר [15], בעמ' 101; ע"א 2280/91 אבולוף נ' אבולוף [16], בעמ' 600-601, להלן; פרשת אבולוף; פרשת בבלי [1], בעמ' 228-229). השיתוף בנכסים העסקיים חל גם כאשר הבעל אינו משתף את אשתו בעסקיו ואף אינו מגלה לה אודותם (ראו: פרשת בסיליאן [14], בעמ' 298; פרשת גיטלר [11], בעמ' 495-496; ע"א 724/83 בר נתן נ' בר נתן [17]). יש שנכללים בהם גם נכסים שלפני הנישואין או נכסים שניתנו במתנה או בירושה לאחד מבני הזוג לאחר הנישואין (ראו: ע"א 4151/99 בריל נ' בריל [18], בעמ' 715-717; ע"א 1880/95 זרהם נ' זרהם [19], בעמ' 877; פרשת הדרי [4], בעמ' 704; פרשת יעקובי [2], בעמ' 579; ע"א 633/71 מסטוף נ' עזבון המנוח מסטוף [20], בעמ' 571, להלן; פרשת מסטוף; פרשת אבולוף [16], בעמ' 602-603). הלכת השיתוף עשויה להיות כללית, מוגבלת או מצומצמת. היא כללית כאשר היא חלה על כלל הנכסים. היא מוגבלת כאשר היא חלה על סוג מסוים של נכסים, כגון נכסים שנרכשו במהלך הנישואין, ומוציאה נכסים מלפני הנישואין. היא מצומצמת כאשר היא חלה רק על נכס פלוני או על נכסים מסוימים, כגון בית המשפחה (יהושע ויסמן דיני קניין – כרך שני בעלות ושיתוף [36], בעמ' 197, להלן; ויסמן).

ח. השיתוף בחובות והיקפו

14. לצד הלכת השיתוף בזכויות מתקיימת גם הלכת שיתוף בחובות. לעניין חובות שכבר מומשו, אלה קובעים את מהותם של "הנכסים" שעליהם חלה הלכת השיתוף וממילא יש בהם שיתוף של בני הזוג. אך מה דין חובות שטרם נפרעו? בית משפט זה הכיר בקיומה של חזקה בדבר אחריות משותפת בין הצדדים לחובות שנוצרו מהרכוש המשותף, בין מנכסים "אישיים" ובין מנכסים "עסקיים", שנעשו בדרך הרגילה על ידי אחד מבני הזוג בתקופת קיומם של החיים המשותפים. יפים לעניין דבריו של השופט צ' ברנזון:

א "ש]נראה לי כי הצדק דורש והדעה נותנת שבן-זוג אחד אינו יכול ואינו צריך להיות רק הנהנה מהשותפות עם בן-הזוג השני בנכסי המשפחה, בלי לשאת גם בעול החובות שנעשו בייצור או ברכישת הנכסים או בהוצאות השוטפות של המשפחה" (ע"א 446/69 לוי, הנאמן על נכסי בצלאל גולדברג נ' גולדברג [21], בעמ' 820, להלן: פרשת לוי).

ב עמד על כך גם השופט א' גולדברג:

ג "ניתן לטעון, כי כל אימת שנהנה אחד מבני הזוג ממעשה ידיו של בן-זוגו, מדוע יהא שותף לרווחים בלבד, ואילו בהפסדים ובהוצאות יישא בן הזוג האחר לברו? אם מתחלק בן הזוג האחד עם בן הזוג השני במה שזה הרוויח מעסקיו, כיוון שתרם 'למאמץ המשותף' במישור המשפחתי, מדוע לא יתחלק עמו גם בהתחייבויות בהן התחייב השני למען אותו 'מאמץ משותף'?" (ע"א 1967/90 גיברשטיין נ' גיבר שטיין [22], בעמ' 665, להלן: פרשת גיברשטיין).

ד את עיקרי ההלכה מביא הנשיא מ' שמגר:

ה "חזקת השיתוף בחובות משלימה את חזקת השיתוף בנכסים. בן הזוג הנהנה מפירות השותפות עם בן-זוגו, חייב לשאת בעול החובות שנוצרו במהלך החיים המשותפים. שתי החזקות הללו משקפות את תמציתו של משק הבית המשותף – ההנאה מרווחי השותפות בצד הנשיאה המשותפת בהוצאות ובהפסדים" (פרשת טיטון [3], בעמ' 16).

ו 15. הנה כי כן, חזקת השיתוף בחובות הינה חזקה מקבילה ומשלימה לחזקת השיתוף בזכויות (ראו עוד, בין היתר: פרשת מסטוף [20], בעמ' 571; ע"א 677/71 דוד נ' דוד [23], בעמ' 460–461 ו-463–464, להלן: פרשת דוד; ע"א 6557/95 אבנרי נ' אבנרי [24], בעמ' 544–545; ע"א 7442/97 עמית נ' עמית [25], בעמ' 629; בנציון שרשבסקי דיני משפחה [37], בעמ' 161; מנשה שאוה הדין האישי בישראל [38], בעמ' 195; שלמה לויין ואשר גרוניס פשיטת רגל [39], בעמ' 293). השיתוף בחובות משלים את השיתוף בזכויות ומשקף את התפישה שלפיה השיתוף

המשפחתי מתקיים לא רק בשעת רווחה כי אם גם בשעת מחסור; בני הזוג שותפים הם לא רק לרווחים ולזכויות כי אם גם להפסדים ולחובות. כך עולה מכוונתם המשווערת של בני זוג כפי שהיא עולה ממייהם המשותפים ומעמלם המשותף לקיומו ולקידומו של התא המשפחתי. כך גם מתבקש משיקולי צדק. אכן, כפי שמטרתה העיקרית של הלכת השיתוף בזכויות הינה להבטיח חלוקה צודקת ושוויונית של הזכויות שנצברו במהלך החיים המשותפים, כך מטרתה העיקרית של הלכת השיתוף בחובות הינה להבטיח חלוקה שווה וצודקת של החובות שנצברו במהלך החיים המשותפים.

16. החזקה בדבר שיתוף בחובות ניתנת לסתירה. יכולים בני זוג להסכים ביניהם שאחד מהם ירכוש נכס או ינהל עסק כלשהו באופן שיהא רכושו הבלעדי ועל סיכונו בלבד (ראו: ע"א 627/70 זאבי נ' זאבי [25], בעמ' 452; פרשת עצמון [7], בעמ' 448). זאת ועוד, בפסיקה גובשו כמה חריגים המקיים מעוקצה של הלכת השיתוף בחובות, ובכלל זה חובות בעלי אופי אישי מובהק; חובות שנוצרו מהוצאות על רכוש נפרד; הוצאות אשר נעשו תוך כדי הפרת נאמנות, לדוגמה לשם החזקת מאהב או מאהבת (ראו: פרשת לוי [21], בעמ' 820; פרשת דוד [23], בעמ' 461; פרשת טיטין [3], בעמ' 16-17; ע"א 592/79 שצקי נ' סיידי [27], בעמ' 414, להלן: פרשת שצקי). על רקע זה לא הוכר כשותף חוב שנוצר כתוצאה מפעולה חריגה, שהוגדרה כ"מניפולציה כספית", של אחד מבני הזוג (ראו פרשת גיברשטיין [22], בעמ' 666). כבהלכת השיתוף בזכויות, כך גם באשר להלכת השיתוף בחובות: נטל ההוכחה כי חוב מסוים יוצא מתחולת השיתוף בחובות הוא על הצד הטוען זאת (ראו פרשת דוד [23], בעמ' 461).

ט. הקונסטרוקציה שבבסיס הלכת השיתוף

1. קונסטרוקציות שונות

17. דומה שהכול מסכימים כי הלכת השיתוף מבוססת על הסכם בין בני הזוג. לעתים, ההסכם ביניהם הוא מפורש. לרוב הוא משתמע (ראו: פרשת בריקר [8]; פרשת אפטה [10], בעמ' 566). על פי הסכם זה, בני הזוג הם שותפים שווים בנכסי המשפחה. שותפות זו מתפשטת על כל סוגי הנכסים שעליהם הסכימו הצדדים. כיצד פועל הסכם זה בעולמו של המשפט הפרטי? התשובה לשאלה זו אינה פשוטה. טול נכס מקרקעין הרשום על שם אחד מבני הזוג. מה

זכותו של בן הזוג האחר? היו שהציעו לראות בזכותו של בן הזוג זכות אובליגטורית למחצית הנכס כלפי בן הזוג הרשום (ראו: רייכמן [47], בעמ' 305; רוזן-זבי [34], בעמ' 263–264). היו שראו בבן הזוג הרשום נאמן של בן הזוג שאינו רשום (ויסמן [36], בעמ' 197). יש שסברו כי תוכנו המשתמע של הסכם השיתוף הוא בהענקת יפוי כוח של כל אחד בני הזוג לבן הזוג האחר. פעולתו המשפטית של האחד מחייבת ומזכה את השני כלפי הצד השלישי (ראו: ע"א 29/86 אי.תי.אס נהיגה עצמית בע"מ נ' קרול [28], בעמ' 880, להלן: פרשת אי.תי.אס נהיגה עצמית; פרשת גיטלר [11], בעמ' 498). ניתן גם להציע את הפעלתם של דיני השותפות הקבועים בפקודת השותפויות [נוסח חדש], התשל"ה-1975 (להלן: פקודת השותפויות). למותר לומר כי קונסטרוקציות אלה ואחרות לעתים הן חופפות זו את זו ולעתים נוגדות האחת לשנייה.

ג 2. דחיית השליחות והשותפות המסחרית

18. גישת היסוד לעניין הלכת השיתוף הינה כי ביסודה מונח הסכם (מפורש או משתמע) בין הצדדים. תוכנו הוא לשיתוף ביניהם לזכויות ולחובות. שיתוף זה מוצא מן הכוח אל הפועל באמצעות כללי המשפט הפרטי. ניתן כמובן לראות בכל אחד מבני הזוג שלוח של האחר. לשם כך צריך שתהא הסכמה מיוחדת. עצם חיי השיתוף אינם יוצרים שליחות, כמשמעה בחוק השליחות, התשכ"ה-1965 (ראו: אהרן ברק חוק השליחות [40], בעמ' 64; ע"א 541/74 פרמינסקי נ' סנדרוב [29]; רייכמן [47], בעמ' 292; דניאל פרידמן "חיובו של מי שאיננו צד לחוזה" [48], בעמ' 395, להלן: פרידמן). כמו כן, חיי השיתוף אינם יוצרים שותפות ביניהם, כמשמעותה בפקודת השותפויות, כי אם שותפות בזכויות ובחובות. ההבדל בין השניים הוא ניכר. בשותפות, כל שותף הוא שלוח של השותפות ושל שאר השותפים. כל שותף מזכה ומחייב את השותף וכל שותף אחראי יחד ולחוד עם שאר השותפים בכל החיובים שהשותפות חבה בהם (סעיף 14 לפקודת השותפויות; ראו גם: מיגל דויטש קניין [41], בעמ' 484, להלן: דויטש; פרידמן [48], בעמ' 393). מערכת דינים זו אינה חלה על שותפות בזכויות ובחובות שאינה שותפות מסחרית (דויטש [41], שם). בני זוג רשאים כמובן ליצור שותפות מסחרית, אך לשם כך נדרש יותר מעצם החיים המשותפים. הלכת השיתוף אין פירושה יצירת שותפות עסקית בין בני הזוג, על פי הוראותיה של

פקודת השותפויות. השותפות לפי פקודת השותפויות היא מוסד עסקי המוקם והפועל למטרת רווח. אצל בני זוג היחסים הרכושיים הם פן אחד מתוך מכלול מערכת יחסים, שהיא מוסד חברתי בעל פונקציות שונות בתכלית. מטרתה של הלכת השיתוף נבדלות ממטרות הדין המסחרי הרגיל (פרשת עצמון [7], בעמ' 447). הלכת השיתוף אינה צריכה, אפוא, להטיל על בני הזוג מעין שותפות עסקית כפויה עקב נישואיהם. מהי, אפוא, הקונסטרוקציה הראויה? לבחינתה של שאלה זו אפנה עתה.

א

ב

3. הקונסטרוקציה הראויה

19. כיצד מוצא הסכם השיתוף בין בני הזוג מן הכוח אל הפועל? כפי שראינו, תוכנו של ההסכם הינו שיתוף בזכויות ובחובות בין בני הזוג. כיצד פועל הסכם זה לשיתוף במשפט הפרטי? כיצד ניתן ביטוי לאופיו המיוחד של הסכם השיתוף כהסכם בין בני זוג החיים חיים משותפים? כיצד משתלבים דיני המשפט הפרטי ודיני המשפחה? כדי להשיב על שאלות אלה יש לבחון שתי שאלות משנה. האחת היא, מהן הוראות הדין הכללי המופעלות במקרה של הסכם (מפורש או משתמע) לשיתוף בין בני זוג. שאלת משנה זו מכוונת כלפי המשפט הפרטי. היא מניחה כי בין הצדדים קיים הסכם ולפיו כל זכות או חובה שיש לאחד מהם (כלפי כולי עלמא או כלפי צד שלישי) תהא גם לשני. שאלת המשנה הראשונה באה לקבוע כיצד רצון הצדדים לשיתוף מוצא מהכוח אל הפועל. שאלת המשנה השנייה הינה, מהו המועד אשר בו מתגבש השיתוף בזכויות ובחובות. ודאי שמועד זה אינו מועד יצירתו של הקשר הזוגי. הלכת השיתוף אינה מתקיימת כל עוד אין מתנהל אורח חיים תקין ואין קיים מאמץ משותף של בני הזוג. אך האם המועד של גיבוש השיתוף הוא המועד שבו מתקיימים התנאים להלכת השיתוף, או שמא זהו מועד מאוחר יותר? שאלת משנה זו מתחשבת ביחסי המשפחה המיוחדים שבין בני הזוג. היא מבקשת לבחון כיצד יחסים מיוחדים אלה מוצאים מהכוח אל הפועל במסגרת המשפט הפרטי. נעמוד על כל אחת משתי השאלות הללו בנפרד.

ג

ד

ה

ו

ז

י. הסכם השיתוף ופועלו במשפט הפרטי

1. כללי

א

20. נקודת המוצא הינה כי בין בני הזוג קיים הסכם (מפורש או משתמע) לשיתוף. הסכם זה אין לראותו כהסכם מתנה. בני הזוג אינם נותנים מתנות האחד לשני. כל אחד מהם תורם למאמץ המשותף. לפנינו, אפוא, הסכם בתמורה. זכות או חובה, הנתונה על פי הדין הכללי בידי בן זוג אחד – כגון שהוא קנה מצד שלישי מקרקעין, מיטלטלין או זכויות – מועברת במחציתה לבן הזוג השני. העברה זו נעשית בדרכי ההעברה הרגילות של המשפט הפרטי. פעולתה של העברה זו משתנה, כמובן, על פי טיבה של הזכות או החובה שנרכשה על ידי בן הזוג האחד. נדגים את הדבר בכמה דוגמאות טיפוסיות.

ב

ג

2. בן זוג הרוכש מיטלטלין מצד שלישי

21. בן זוג רכש, במהלך חיי השיתוף בין בני הזוג – ובמקרים מתאימים, אף לפני כן – מיטלטלין מצד שלישי. אנו מניחים שעל פי ההסכם בין בן הזוג לבין הצד שלישי, הפך בן הזוג לבעל המיטלטלין. במועד שבו מתגבש השיתוף מכוחו של הסכם השיתוף בין בני הזוג, עוברת הבעלות במחצית המיטלטלין לבן הזוג האחר. העברה זו נעשית על פי הוראות חוק המכר, התשכ"ח-1968 (להלן: חוק המכר). לאחר מועד גיבוש השיתוף מכוחו של ההסכם, אין לבן הזוג הראשון הכוח לבצע עסקה בזכותו של בן הזוג האחר במיטלטלין עם צד שלישי, בלא הסכמתו של אותו בן זוג. זכותו של בן הזוג האחר במיטלטלין תישלל רק אם המיטלטלין נמכרו בתנאים של שוק פתוח, כאמור בסעיף 34 לחוק המכר. דין דומה יחול גם לעניין זכויות במיטלטלין שאינן בעלות.

ד

ה

3. בן זוג הרוכש זכות או חבות מצד שלישי

22. בן זוג רכש זכויות או חובות כלפי צד שלישי. כך, למשל, ייתכן שהוא העמיד הלוואה לצד שלישי או נטל הלוואה ממנו. בהתגבש השיתוף מכוחו של הסכם השיתוף, עוברות הזכויות והחובות לבן הזוג האחר. העברה זו נעשית על פי הוראות חוק המחאת חיובים, התשכ"ט-1969 (להלן: חוק המחאת חיובים). לעניין זה, יש להבחין בין המחאת הזכות לבין המחאת החבות. לעניין המחאת

ו

ז

הזכות, זו מתבצעת בהתאם לאמור בסעיף 1 לחוק המחאת חיובים. המחאת הזכות בין בני הזוג אפשרית "זולת אם נשללה או הוגבלה עבירותה לפי דין, לפי מהות הזכות או לפי הסכם בין החייב לבין הנושה" (סעיף 1(א) לחוק). מכוח ההמחאה תעמוד לבן הזוג האחר זכות (ישירה) כלפי החייב. המחאת הזכות אינה מותנית בהסכמת החייב, אך היא כפופה להגנות העומדות לחייב לפי סעיף 2 לחוק. העברת הזכות מתרחשת בעת הסכם ההמחאה (שלום לרנר המחאת חיובים [42], בעמ' 149, להלן: לרנר). הסכם ההמחאה גופו הוא המעביר את הזכות מהממחה לנמחה (ע"א 2328/97 כוכבי נ' ארנפולד [30]). לעניין המחאת החבות, זו מתבצעת על פי סעיף 6 לחוק המחאת חיובים, הקובע כי "חבותו של חייב ניתנת להמחאה, כולה או מקצתה, בהסכם בין החייב לבין הנמחה שבאה עליו הסכמת הנושה, זולת אם נשללה או הוגבלה עבירותה לפי דין". אמנם, על פי דיני החוזים הכלליים, ככלל, מי שהתקשר בחוזה רשאי לתבוע את המגיע לו על פי החוזה רק מן הצד שהתחייב כלפיו. "הטלת חיוב כזה על מי שלא הסכים לו מנוגדת לרעיון היסוד של חופש החוזים. מי שלא הסכים ליטול על עצמו התחייבות איננו אחראי בדיני-חוזים, אפילו נהנה מן החוזה שנערך בין צדדים אחרים" (פרידמן [48], בעמ' 390). אולם, בדומה להמחאת זכות, המחאת חבות מבוססת על הסכם בין בני הזוג, כלומר בין החייב המקורי (הממחה) לבין הנמחה. אך בעוד שהמחאת זכות אינה טעונה הסכמה מצד החייב, אין המחאת החבות תקפה כלפי הנושה ללא הסכמתו של הנושה. משמעות הדבר היא כי לנושה עדיין עומדת זכות תביעה נגד החייב המקורי לקיום החיוב, ומנגד – אין הוא רשאי לתבוע את הנמחה לקיים את החיוב (לרנר [42], בעמ' 111). עם זאת, במערכת היחסים בין החייב לבין הנמחה נוצרה התחייבות (אובליגטורית) של בן הזוג האחד כלפי בן הזוג האחר ליטול על עצמו מחצית מן החבות. אם הצד השלישי תובע את בן הזוג האחר, ניתן לראות בכך, בתנאים מסוימים, הסכמה להמחאת החבות.

4. בן זוג הרוכש מקרקעין מצד שלישי

23. בן זוג אחד רכש מקרקעין מצד שלישי. כל עוד לא נרשמה רכישה זו במרשם המקרקעין, יחולו על היחסים בין בן הזוג הרוכש לבין בן הזוג האחר הדינים שעליהם עמדנו. מהו הדין אם הנכס נרשם על שמו של בן הזוג שרכש אותו ולא על שם שני בני הזוג? התגבשות השיתוף בין בני הזוג מכוחו של

ההסכם אין בכוחה להפוך את בן הזוג האחד לבעל הקניין. לשם כך נדרש רישום שמו במרשם (סעיף 7 לחוק המקרקעין, התשכ"ט-1969). מהי, אפוא, זכותו? תשובה לשאלה זו נתונה בדיני המקרקעין. זוהי זכות מעין קניינית (ראו ע"א 189/95 בנק אוצר החייל בע"מ נ' אהרונוב [31], להלן: פרשת בנק אוצר החייל). נושה של בן הזוג שעל שמו רשום הנכס אינו זכאי לעקל את הנכס. אם בן הזוג הרשום עושה עסקה בנכס עם צד שלישי, מתנגשת זכותו של הצד השלישי עם זכותו של בן הזוג שאינו רשום. פתרון ההתנגשות הוא על פי דיני העסקאות הנוגדות (ראו פרשת טיטין [3]).

יא. המועד לגיבוש השיתוף בין בני הזוג

1. מועדים אפשריים

ג 24. מהו המועד שבו מתגבש השיתוף בזכויות ובחובות בין בני הזוג? מהו המועד שממנו מוענקת זכות לצד שלישי כלפי בן הזוג האחר ואשר בו מועברת לבן הזוג האחר זכות כלפי צד שלישי?

T בעניין זה תיתכנה שלוש גישות אפשריות. גישה אחת גורסת כי השיתוף מתגבש עם תחילת אורח החיים התקין והמאמץ המשותף בין הצדדים. מאותו מועד, וכל עוד השיתוף מתקיים, הוא מפעיל את דיני המשפט הפרטי באופן שוטף ונמשך. על פי גישה זו, בהתקיים אורח חיים תקין ומאמץ משותף, כל זכות וחובה, אשר בן זוג אחד רוכש במהלך הקשר ביניהם כלפי צד שלישי או כלפי כולא עלמא, מועברות מיד לבן הזוג האחר. גישה שנייה גורסת כי השיתוף בין בני הזוג אינו מלווה את חיי השיתוף באופן נמשך. על פי גישה זו, השיתוף מתגבש רק כאשר מתרחש במערכת היחסים בין בני הזוג אירוע קריטי המביא למשבר ביחסיהם או לסיום חיי השיתוף, ולצורך לגבש את דיני המשפט הפרטי בעניין השיתוף. מועד קריטי כזה הוא מות אחד מבני הזוג, גירושין או אירוע אחר המעמיד את היחסים בין בני הזוג בסכנה של ממש. כל עוד אירוע כזה אינו מתרחש, הזכויות והחובות כלפי צד שלישי או כלפי כולא עלמא הן של בן הזוג שפעל לרכישתן, ואין הן מועברות לבן הזוג השני. עם התרחשותו של האירוע הקריטי, מתגבש השיתוף וחלות התוצאות שעליהן עמדנו. גישה שלישית – גישת ביניים – גורסת כי יש להבחין בין נכסים בעלי אופי משפחתי מובהק, T

ובמרכזם דירת המגורים, לבין שאר הנכסים. לגבי הנכסים המשפחתיים, מתגבש השיתוף עם תחילתם של חיי השיתוף – כלומר, אורח חיים תקין ומאמץ משותף – והיא מלווה את בני הזוג באופן שוטף ונמשך. נמצא כי לגבי נכסים משפחתיים מובהקים תחול הגישה הראשונה. לגבי שאר הנכסים, מתגבש השיתוף – כאמור בגישה השנייה – רק בהתרחש אירוע קריטי. מהם השיקולים בבחירת האפשרות הראויה?

א

2. השיקולים בבחירת המועד הראוי

ב

25. כל אחת מן הגישות מגשימה באופן שונה את התכליות שביסוד הלכת השיתוף. כל גישה גם משפיעה באופן שונה על היעילות העסקית ועל אינטרסים של צדדים שלישיים. הגישה הראשונה (השיתוף בזכויות ובחובות מתגבש לאורך חיי השיתוף) מגשימה את השיתוף בדרך המלאה ביותר. היא נותנת אפקט מלא לעובדת השיתוף לכל אורך החיים המשותפים. היא מעצימה את תחושת הביטחון הכלכלי של שני בני הזוג משך חיי הנישואין. היא מבצרת את מעמדו של בן הזוג שאינו רשום או שאינו מחזיק בנכסים ובזכויות. בכך היא מגשימה באופן מלא גם את השוויון בין שני בני הזוג. מנגד, הגישה הראשונה מחלישה, במידה רבה, את זהותם הנפרדת של בני הזוג. היא מחייבת קביעת משטר של ניהול משותף, ברמה היומיומית, של נכסי הרכוש המשותף. היא מכבירה הכבדה קשה על יכולתם של בני הזוג לנהל את רכושם ואת ענייניהם. השיתוף המלא והניהול המשותף עשויים להוות מקור לסכסוכים, לפגיעה ביעילות העסקית, לאי ודאות ולפגיעה בצדדים שלישיים. שהרי הזכויות הנובעות מהלכת השיתוף לרוב אינן גלויות וידועות לצדדים שלישיים. התליית תוקפה של כל עסקה עם אדם נשוי בהסכמת בן זוגו תערער את הוודאות הכלכלית. עמדה על כך השופטת ט' שטרסברג-כהן בציינה:

ג

ד

ה

ו

"[...] הגשמתו של השיתוף הלכה למעשה, כרוכה בקשיים לא מועטים שבגיין חלק מהם מיתן בית המשפט את עוצמת השיתוף, במיוחד כדי להגן על צדדים שלישיים [...] הקשיים נובעים – בין השאר – מהניהול המשותף של הרכוש – המתחייב מהשיתוף המיידני בו – היכול להוות מקור לסכסוכים, לפגיעה ביעילות עסקית, לאי-

ז

ודאות ולקיפאון מסחרי והיכול לפגוע בצדדים שלישיים [...] בנוסף לכך, דפוס השיתוף הרכושי המלא פוגע בזכויות הקניין של הפרט ובאוטונומיה האישית שלו" (פרשת יעקובי [2], בעמ' 615–616).

א

ויתור על דרישה של ניהול משותף, תוך הותרת הניהול בידי בן הזוג הפעיל "ביחסי החוץ", אף לה נודעים חסרונות בולטים. יש בה כדי להכפיף בן הזוג שאינו פעיל "ביחסי החוץ" לכל פעולותיו של בן הזוג השני. בכך מוחלשת האוטונומיה של אותו בן זוג, והשוויון המהותי נפגע אף הוא.

ב

26. הגישה השנייה (השיתוף בזכויות ובחובות מתגבש במועד קריטי לאחר תחילת חיי השיתוף) משמרת את האוטונומיה ואת הזהות הנבדלת של כל אחד מבני הזוג במהלך חיי הנישואין. זאת, בלי לפגוע בביטחון הכלכלי המוענק לבני הזוג בהתרחש אירוע דרמטי, כגון פירוק הקשר. הגישה השנייה אינה מתערבת בחיי היומיום של בני הזוג. היא אינה מצריכה הסכמה מצד בן הזוג לכל פעולה של האחר. היא מרחיקה את בני הזוג מהתחשבנות שוטפת וממעורבות יתר של מערכת המשפט במשטר הרכושי במהלך הנישואין. גישה זו משרתת את היעילות העסקית ועולה בקנה אחד עם ציפיותיהם של צדדים שלישיים אשר, הן לעניין הזכויות והן לעניין החובות, הקשר שלהם הוא לרוב עם אחד מבני הזוג בלבד ולעתים אף אין הם יודעים על קיומו של האחר. היא אינה מביאה לכדי התדיינות עם צדדים שלישיים סביב הלכת השיתוף במהלך חיי הנישואין השוטפים. מנגד, הגישה השנייה חושפת את בן הזוג השני להפחתה חד צדדית של מסת הנכסים באופן שעשוי להשפיע על היקף זכויותו לעת התגבשות השיתוף ב"מועד הקריטי". היא חושפת אותו לפעולות בלתי הפיכות של בן הזוג האחר, שעשויות להשליך באופן ממשי על רווחתו ועל עתידו הכלכלי.

ג

ד

ה

27. הגישה השלישית הינה גישה ביניים. גישה זו היא הראויה בעיניי. היא מבקשת להתוות דרך ביניים, תוך כדי איזון עדין בין מכלול השיקולים והתכליות. גישה הביניים מבקשת לאזן בין הגנה על זכויותיהם של בני הזוג בנכסי המשפחה לבין הגנה על האוטונומיה, על היעילות העסקית ועל זכויותיהם של צדדים שלישיים. היא חותרת למשטר רכושי המאזן בין תפיסת הנישואין כחיי שיתוף לבין שימור הזהות הנפרדת של הפרט בתוך מוסד הנישואין. ככלל, הלכת השיתוף לפי גישה זו באה לידי ביטוי בעיקר בהתרחש

ו

ז

אירוע דרמטי, כגון היקלעות חיי הנישואין למשבר. היא חותרת להעניק ביטחון כלכלי לבני הזוג היה ויתפרקו הנישואין. היא אינה באה להסדיר את ענייני הרכוש היומיומיים במהלך חיי הנישואין השוטפים. היא מתרחקת מהתחשבות יומיומית של רווחים והפסדים ומהתערבות שיפוטית אינטנסיבית בענייניהם של בני הזוג. במהלך חיי הנישואין השוטפים – בתחומי הניהול היומיומי והרגיל של הנכסים ובתחום הפעילות העסקית של בני הזוג – היא מכירה במתחם של פעילות עצמאית (ראו חנוך דגן קניין על פרשת דרכים [43], בעמ' 507–510). הדבר משמר את יכולתו של כל אחד מבני הזוג לפעול בעולם כפרט, גם בהיותו נשוי. בד בבד, גישת ביניים מתחשבת באופיו המיוחד של הקשר המשפחתי. היא מגינה על זכויותיהם של בני הזוג בנכסים המשפחתיים המובהקים, ובראשם דירת המגורים. בכך היא שומרת, במרבית המקרים, על מבטחו הרכושי העיקרי של בן הזוג. זאת, בלי ליצור הכבדה ניכרת על הלכות המסחר, שכן עסקאות במקרקעין כרוכות ממילא בהליכים ארוכים ומורכבים, וראוי הוא כי בעת עריכתן ישותפו שני בני הזוג. אין לכחד כי גישת הביניים יוצרת משטר רכושי מורכב. היא מחייבת הבחנות בין סוגים של נכסים ותחומי פעילות לבין תקופות זמן שונות. אין מנוס מכך. הגשמת התכליות השונות של הלכת השיתוף, במציאות החיים בישראל, אינה יכולה למצוא ביטוי במשטר שיתוף פשוטי וחד מימדי. נעמוד על היבטים של משטר שיתוף זה.

3. פעולתה של גישת הביניים

28. על פי גישת הביניים, מועד התגבשותו של השיתוף אינו אחיד. גישת הביניים מבחינה בין שני מועדים שונים. המועד האחד הוא המועד בו מתמלאים התנאים של הלכת השיתוף, כלומר ניהול אורח חיים תקין ומאמץ משותף. מועד זה הוא המועד הרלוונטי לגיבוש השיתוף בנכסים המשפחתיים המובהקים, ובמרכזם – דירת המגורים. המועד השני הוא "מועד קריטי" בחיי הנישואין, כגון מות אחד הצדדים או המועד שבו חיי הנישואין עומדים בפני סכנה של ממש להמשכם התקין, בשל משבר חמור בין בני הזוג. אירועים כלכליים חריגים, כגון "חיסול" נכסיו של אחד מבני הזוג, פעולה כלכלית חריגה תוך כדי הפרתה של חובת האמון כלפי בן הזוג השני או כניסתו של בן זוג להליכי פשיטת רגל, עשויים גם הם להוות "מועד קריטי". על "המועד הקריטי" להיקבע ממקרה למקרה, לפי נסיבות העניין, ואין באמור אלא משום הדגמת מצבים

אפשריים של "מועדים קריטיים". ב"מועד הקריטי" מתגבש השיתוף בשאר הנכסים. עד ל"מועד הקריטי" הלכת השיתוף אמנם "מרחפת" על כלל הזכויות והחובות, כעין שעבוד צף, אך היא מתגבשת רק ב"מועד הקריטי".

א

29. על פי גישת הביניים, השיתוף בכלל הזכויות והחובות (למעט הנכסים המשפחתיים) הוא בבחינת שיתוף קנייני דחוי, המתגבש רק ב"מועד קריטי". אין בו הקנייה מיידית של זכויות בן הזוג האחד לבן הזוג האחר. הלכת השיתוף, על פי גישת הביניים, אינה משמיעה שיתוף מידי ומלא, ספציפי באשר לכל נכס ונכס, במהלך היומיומי של חיי הנישואין. היא אף אינה משמיעה ניהול משותף, ברמה היומיומית, של נכסי הרכוש המשותף. ב"מועד הקריטי" מתגבש השיתוף בכלל הזכויות והחובות. הוא מזכה כל אחד מבני הזוג במחצית הזכויות שתחת השיתוף, לאחר פירעון החובות. השיתוף מתייחס למסת הנכסים כולה. כדברי הנשיא מ' שמגר:

ג

"אף בשיטת השיתוף בנכסים, זכות השיתוף בין בני הזוג היא כללית ובלתי מסוימת, והיא קמה רק עם קום מצב שיש בו אופי של פירוק, המתגבש על פי עילות מוכרות בדין או מן הבחינה העובדתית – לפי העניין. דיני הקניין הרגילים אינם חלים על יחסי ממון של בני-זוג כפשוטם, כאילו היו שותפות רגילה. מצבי הפירוק העיקריים המוכרים [...] הם שניים – סיום פורמאלי של סטטוס הנישואין בשל פרידה או בשל מותו של אחד מבני הזוג [...] וסיום 'מוקדם', היינו סיום הקשר הכלכלי בין בני הזוג בעוד סטטוס הנישואין נמשך [...] הסיום המוקדם נסמך על עילות שונות, שעיקרן הגנה על האינטרס של בן הזוג שעלול להיפגע מהתנהגות בן-זוגו ומתן סעד לבן-זוג נגד התנהגותו של בן זוגו האחר" (פרשת יעקובי [2], בעמ' 548–549).

T

ה

ך

אכן, התגבשות השיתוף ופירוקו נעשים כמכלול שלם עם התרחשות האירוע הקריטי. במועד זה מופעל המשפט הפרטי, ומכוחו הופך בן הזוג השני לבעל נכסים או זכויות, לפי העניין.

T

30. על פי גישת הביניים, השיתוף בנכסים משפחתיים מובהקים, ובראשם דירת המגורים, מתגבש במועד שבו מתמלאים התנאים של הלכת השיתוף, כלומר ניהול אורח חיים תקין ומאמץ משותף. אין הוא נדחה ל"מועד הקריטי"

אל משבר בחיי הנישואין. אכן, דירת המגורים המשותפת של בני הזוג מחייבת התייחסות שונה מזו של כלל הזכויות והחובות של בני הזוג. לדירת המגורים שמור בדיון מעמד מיוחד. דירת המגורים היא נכס הקשור באופן ישיר לנישואיהם של בני הזוג. הזכויות בו משפיעות באופן הדוק על רווחת המשפחה כולה – בני הזוג כמו גם ילדיהם. דירת המגורים המשפחתית היא, על פי רוב, חלק רציני מרכושם של בני הזוג. היא המקום שבו מתממשים חיי הנישואין. היא תעמוד בלב סכסוך גירושין אם יפרוץ. אכן "דירת המגורים היא נכס משפחתי מובהק, לעתים הנכס המשמעותי ביותר של בני הזוג ולעתים אף היחיד" (השופט ט' שטרסברג-כהן ברע"א 8672/00 אבו רומי נ' אבו רומי [32]; ראו גם: רחן-צבי [34], בעמ' 167; משה דרורי "דירת בני הזוג בפסיקתם של בתי הדין הרבניים ושל בתי המשפט האזרחיים" [49]). דירת המגורים היא, בדרך כלל, מבטחו הרכושי העיקרי של הצד החלש (אריאל רחן-צבי דיני המשפחה בישראל – בין קודש לחול [44], בעמ' 453). לכל עסקה בדירת המגורים עשויות להיות השלכות כלכליות ורגשיות ניכרות על בני הזוג.

31. גישתו של בית משפט זה באשר לדירת המגורים, כפי שהיא באה לידי ביטוי בשורה ארוכה של פסקי הדין, היא כי יש לראות כל אחד מבני הזוג כבעל זכויות במחצית הדירה כבר במהלך חיי הנישואין (פרשת הדרי [4], בעמ' 690; פרשת סיטין [3]). הגישה המקובלת היא כי אין לחשוף את בן הזוג שאינו רשום לשלילת זכויותיו בדירת המגורים, על ידי פעולה של בן הזוג האחר (ראו: ע"א 541/74 פרמינסקי נ' סנדרוב [29]; פרשת שצקי [27], בעמ' 418; פרשת אי.תי.אס נהיגה עצמאית [28]; ויסמן [36], בעמ' 187). דיספוזיציה בנכס זה צריך שתבצע על בסיס הסכמה משותפת. ייתכן כי דין דומה יחול על נכסים עיקריים אחרים של בני הזוג, שיש להם השלכות של ממש, כלכליות ורגשיות, על הנישואין ועל כל בן זוג. השאלה אינה מתעוררת בערעור שלפנינו, ואין אנו נדרשים לקבוע בה מסמרות.

32. הקביעה אודות השיתוף המידי בזכויות בדירת המגורים במהלך הנישואין מנביעה גם שיתוף מידי בחובות הקשורים ישירות בדירת המגורים. השיתוף בדירה מצמיח אחריות משותפת בין הצדדים לחבות שנוצרו בקשר לנכס המשותף. כל בן זוג אינו רק נהנה מהשיתוף בדירת המגורים. הוא גם נושא בעול חובות שנעשו בקשר לרכישת הדירה או לשכירתה, לתחזוקתה, לאיבזורה

א ולהוצאות השוטפות הנוגעות לה. כך, למשל, נושא כל אחד מבני הזוג באחריות להתחייבויות ולהלוואות בקשר לעצם רכישתה של דירת המגורים או שכירתה, גם אם ההתחייבות נעשתה על ידי בן הזוג האחר. כמוהו, הוא אחראי להתחייבויות שניטלו. אכן, הדבר מתבקש משיקולי צדק. כך עולה גם מכוונתם המשווערת של בני זוג המקיימים שיתוף בדירת המגורים. ההנאה מן השיתוף בדירת המגורים מחייבת חלוקה שווה וצודקת של ההתחייבויות ושל החובות שנוצרים ושנצברים ישירות בקשר לדירה.

ב

יב. סיכום פועלו של השיתוף במשפט הפרטי על פי גישת הביניים

1. כללי

א 33. נקודת המוצא של הדיון בפעולתה של קונסטרוקציית השיתוף במשפט הפרטי היא כי מתקיימת חזקת שיתוף בין בני הזוג, כלומר, ניהול אורח חיים תקין ומאמץ משותף. משמתמלא תנאי זה, יש להבחין בין הנכסים המשפחתיים המובהקים – ובמרכזם דירת המגורים – לבין שאר הנכסים. לגבי נכסים משפחתיים מובהקים, מתגבש השיתוף בהתמלא התנאים בדבר ניהול אורח חיים תקין ומאמץ משותף. לגבי כלל הזכויות והחובות (למעט הנכסים המשפחתיים המובהקים) מתגבש השיתוף "במועד קריטי" בחיי הנישואין. ממועדים אלה ואילך מופעלת קונסטרוקציית השיתוף במשפט הפרטי. פועלו של השיתוף, שהתגבש מכוחו של ההסכם בין בני הזוג, משתנה, כאמור, על פי טיבה של הזכות או החובה שעליה התגבש השיתוף.

ה

2. מיטלטלין וזכויות

א 34. עם גיבוש השיתוף, מחצית הזכות עוברת לידי בן הזוג השני. במיטלטלין ההעברה נעשית מכוחו של חוק המכר. שני בני הזוג הם שותפים שווים בזכויות במיטלטלין. לעניין זכויות, ההעברה היא בדרך של המחאת זכות. שני בני הזוג זכאים כלפי החייב.

ך

3. חובות

א 35. עם גיבוש השיתוף ובהינתן הסכמת הנושה, עוברת מחצית החוב לבן הזוג השני. השיתוף בחובות מקים יריבות ישירה בין שני בני הזוג לבין הנושה.

ט

בהיעדר הסכמת הנושה, המחאת החבות אינה תקפה כלפיו, ולנושה זכות נגד בן הזוג שהתחייב כלפיו ישירות. אין הוא רשאי לתבוע את בן הזוג האחר. עם זאת, במערכת היחסים הפנימית בין בני הזוג, נוצרת התחייבות (אובליגטורית) של בן זוג אחד כלפי בן הזוג האחר ליטול על עצמו מחצית מן החבות.

א

4. נכסי מקרקעין

36. ממועד התגבשות השיתוף בנכס המקרקעין, זכותו של בן הזוג שאינו רשום במרשם היא זכות קניין שבייחוד (פרשת בנק אוצר החייל [31]). זכות זו פועלת כלפי כל אדם, למעט מי שרוכש זכות במקרקעין בתמורה ובהסתמך בתום לב על הרישום (סעיף 10 לחוק המקרקעין) או מי שהינו בעל זכות נוגדת שפעל בתום לב ובתמורה והעסקה לטובתו נרשמה בעודו בתום לב (סעיף 9 לחוק המקרקעין). זכויות בן הזוג שאינו רשום מוגנות מול בעל התחייבות מאוחרת בזמן וגם מול נושה כספי של בן הזוג הרשום. נושיו של בן הזוג הרשום אינם רשאים לעקל את מחצית הנכס שבה יש לבן הזוג השני קניין שבייחוד. יצוין כי לפחות ככל שהדברים נוגעים לדירת המגורים, תום הלב של צד שלישי נשלל אם הוא ידע או עצם עיניו מלראות כי הנכס הוא נכס מגורים אשר חלה עליו הלכת השיתוף. על צד שלישי להניח כהנחת מוצא כי בני הזוג שותפים בדירת המגורים. ייתכן, עם זאת, כי במקרים חריגים עמידתו של בן הזוג שאינו רשום על זכותו בנכס תנוד את עקרון תום הלב (ראו ע"א 790/97 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' אברהם [33]). השאלה בדבר אותם חריגים – כמו גם שאלות נוספות העשויות להתעורר בהקשר זה – אינה מתעוררת בנסיבות המקרה שלפנינו, וניתן להותיר את הדיון בה לעת מצוא.

ב

ג

ד

ה

יג. מן הכלל אל הפרט

37. המערערת והמשיב 3 נשואים מאז שנת 1970. על פי ממצאיו של בית המשפט לענייני משפחה, מתמלאים לגביהם התנאים להחלטה של הלכת השיתוף. כלומר, בני הזוג מנהלים אורח חיים תקין ומאמץ משותף. על פי החומר המצוי לפנינו, חיי הנישואין בין בני הזוג נמשכים ואין טענה כי הנישואין נקלעו למשבר או שהם עומדים בפני סכנה. מכאן שחיי הנישואין של המערערת ושל המשיב 3 לא הגיעו ל"מועד קריטי" שבו מתגבש שיתוף בכלל הזכויות והחובות שתחת הלכת השיתוף. חיי השיתוף של המערערת ושל המשיב

ו

ז

3 מצויים בשלב שבו התגבש שיתוף בנכסים בעלי אופי משפחתי מובהק, ובמרכזם דירת המגורים, ובחובות שיש להם זיקה לנכסים אלה.

- א. 38. החוב כלפי המשיבים הוא חוב שבו התחייב המשיב 3 במסגרת עסקיו. לחוב אין כל זיקה לנכסים משפחתיים מובהקים של המערערת ושל המשיב 3. מקורו של החוב נעוץ במערכת היחסים העסקית בין המשיב 3 למשיבים. המערכת העסקית תזכה את המערערת בזכויות ותחייב אותה בחיובים רק בהתגבש השיתוף הכללי בין בני הזוג, וזאת ב"מועד קריטי" בחיי הנישואין. בטרם הגיע "המועד הקריטי", הזכויות מכוח היחסים בין המשיבים למשיב 3 אינן זכויות משותפות למשיב 3 ולמערערת והחוב אינו חוב משותף של שני בני הזוג. החוב הוא של משיב 3 לבדו. המערערת אינה זכאית ואינה חייבת כלפי המשיבים. למשיבים אין כל עילת תביעה כלפיה, וכל עוד לא הגיע "מועד קריטי" שבו מתגבש השיתוף בכלל הזכויות והחובות, אין הם רשאים לרדת לנכסים השייכים לה.
- ב. 39. אמת, בכלל נכסיה של המערערת מצויה זכות במחצית מדירת המגורים של בני הזוג. דירת המגורים היא נכס משפחתי מובהק והשיתוף בה התגבש עם התמלא התנאים של ניהול אורח חיים תקין ומאמץ משותף. זכותה של המערערת במחצית מדירת המגורים היא זכות קניין שביושר. נושיו של משיב 3, בעל זכות הקניין שבדין, אינם זכאים לגבות את נשייתם בתוך מחצית הדירה שבה יש למערערת קניין שביושר. זכויותיה של המערערת בדירת המגורים מוגנות מפני עיקול מצד נושים כספיים של בן זוגה. מכאן שהעיקול שהוטל על דירת המגורים אינו יכול לתפוס את מחצית הדירה השייכת למערערת כקניין שביושר.
- ג. התוצאה היא כי דין הערעור להתקבל. העיקול שהוטל על ידי הנושים על דירת המגורים יצומצם למחציתו של המשיב 3 בדירה. המשיבים 1 ו-2 יישאו בשכר טרחת עורך דין של המערערת בסך כולל של 10,000 ש"ח.

המשנה לנשיאה א' ריבלין:

אני מסכים.

ז

השופטת מ' נאור:

- א. אני מסכימה לפסק דינו של חברי הנשיא (בדימ') א' ברק.
- ב. לעתים, בנסיבות קונקרטיות, השילוב בין כללי המשפט הפרטי לבין הלכות השיתוף בנכסים שעליהם עמד חברי עשויים להביא אותנו לתוצאות שונות מן התוצאה שאליה הגענו במקרה זה. נחצה את הגשרים כשנגיע אליהם.
- הוחלט לקבל את הערעור כאמור בפסק דינו של הנשיא (בדימ') א' ברק.
- ניתן היום, כ"ב בכסלו התשס"ז (13.12.2006).

א

ב

ג

ד

ה

ו

ז